

УДК 332.13

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ У СИСТЕМІ МЕТРОПОЛІЯ-ПЕРИФЕРІЯ

Ірина Володимирівна ЛЕЩУХ

к.е.н., молодший науковий співробітник сектору просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»

E-mail: ira_borsch@mail.ru

Анотація. У статті досліджено особливості сучасного періоду розвитку інфраструктури підтримки малого бізнесу у системі метрополія-периферія. Названо пріоритети та інструменти його активізації, що передбачають формування дієвої фінансово-кредитної та інвестиційної складової, розвиток комунікаційних мереж, організаційно-управлінську, інформаційно-консультативну, ресурсну та кадрову підтримку.

Аннотация. В статье исследованы особенности современного периода развития инфраструктуры поддержки малого бизнеса в системе метрополія-периферія. Названы приоритеты и инструменты его активизации, предусматривающие формирование действенной финансово-кредитной и инвестиционной составляющей, развитие коммуникационных сетей, организационно-управленческую, информационно-консультативную, ресурсную и кадровую поддержку.

Ключові слова: *бізнес, малий бізнес, інфраструктура підтримки малого бізнесу, метрополія, периферія.*

Ключевые слова: *бизнес, малый бизнес, инфраструктура поддержки малого бизнеса, метрополія, периферія.*

Постановка проблеми. Загострення економічних проблем периферійних територій Західних регіонів України, яке спостерігається останніми роками, зумовлене, з одного боку, притаманними нашій державі процесами метрополізації, а, з іншого, – економічним, соціальним, культурним спадом у віддалених від «центру зростання» територіях, зумовленим низкою проблем, пов'язаних з недостатньо ефективним використанням фінансово-економічного та інвестиційного потенціалу периферії. Як наслідок, перед нею постає низка викликів, зумовлених монофункціональним характером економічного розвитку (в основному – аграрна спеціалізація віддалених від метрополісів територій, що, серед іншого, обмежує можливості акумулювання достатньої кількості інвестиційних ресурсів, реалізації інноваційних проєктів тощо), погіршенням інституційного середовища ведення бізнесу (особливо малого), диспропорційністю ділової активності у просторі тощо. Ці та інші чинники ускладнюють процес формування конкурентоспроможних економічних комплексів. Відтак, метою статті є пошуку шляхів та механізмів вирівнювання просторово-структурних соціально-

економічних деформацій периферійних територій України, де вагомим резервом є формування та розвиток ефективної та дієвої інфраструктури підтримки малого бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти розвитку та функціонування інфраструктури підтримки малого бізнесу досліджуються у працях низки вітчизняних науковців, зокрема О. Кошелевої [1], Ю. Ольвінської [2], М. Пивоварова [3], Г. Рачинської [4] та ін. Проте, не вирішеними питаннями для сучасної української регіоналістики є розробка комплексу інструментів розвитку інфраструктури підтримки малого бізнесу у системі метрополія-периферія.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. В будь-якій економічній системі інфраструктура бізнесу – це сукупність державних, приватних та громадських інституцій, які обслуговують інтереси суб'єктів господарювання, забезпечують їх господарську діяльність та сприяють підвищенню її ефективності.

Для країн Європейського союзу, де у структурі суб'єктів господарювання понад 90% становлять малі підприємства, характерною є різноманітність елементів, які формують інфра-

структуру малого підприємництва. До них належать [5]: фінансові інститути, які працюють тільки з суб'єктами малого бізнесу; системи інформаційного та консультативного обслуговування малого підприємництва; бізнес-центри та агентства розвитку малого підприємництва; навчальні центри з підготовки та перепідготовки спеціалістів для роботи на малих підприємствах; бізнес-інкубатори, виробничі й технологічні парки, технологічні центри; спеціалізовані фірми, що надають послуги малим підприємствам (бухгалтерські та аудиторські фірми, рекламні агентства тощо). Проте, в Україні, де у 2013 р. в структурі суб'єктів господарювання 21,7 % становили малі підприємства та 77,1 % – фізичні особи – суб'єкти малого підприємництва [6], відсутність цілісної та послідовної державної політики підтримки та системного підходу до розв'язання проблем малого бізнесу зумовлюють асиметрії в економічних умовах функціонування вказаних суб'єктів, порівняно із великими під-

приємствами. Зокрема, це виявляється в обмеженості можливостей залучення кредитних та інвестиційних ресурсів, придбання сировини та матеріалів, устаткування, об'єктів нерухомості, використання інноваційних технологій тощо. Разом з тим, на відміну від передових економік світової спільноти, де малий бізнес є суб'єктом становлення і розвитку державності та вирішення соціальної політики, в Україні мале підприємство розглядається здебільшого з позиції його фіскально-економічного потенціалу. Як наслідок, загострюється низка проблем системного характеру: недостатній захист прав власності, загрози рейдерства; бюрократизація державної влади та управління; значне регуляторне навантаження та надмірне втручання державних контролюючих органів у господарську діяльність; недосконалість податкової та банківської системи; існування значних бар'єрів для започаткування бізнесу (надмірна кількість дозволів, ліцензій тощо).

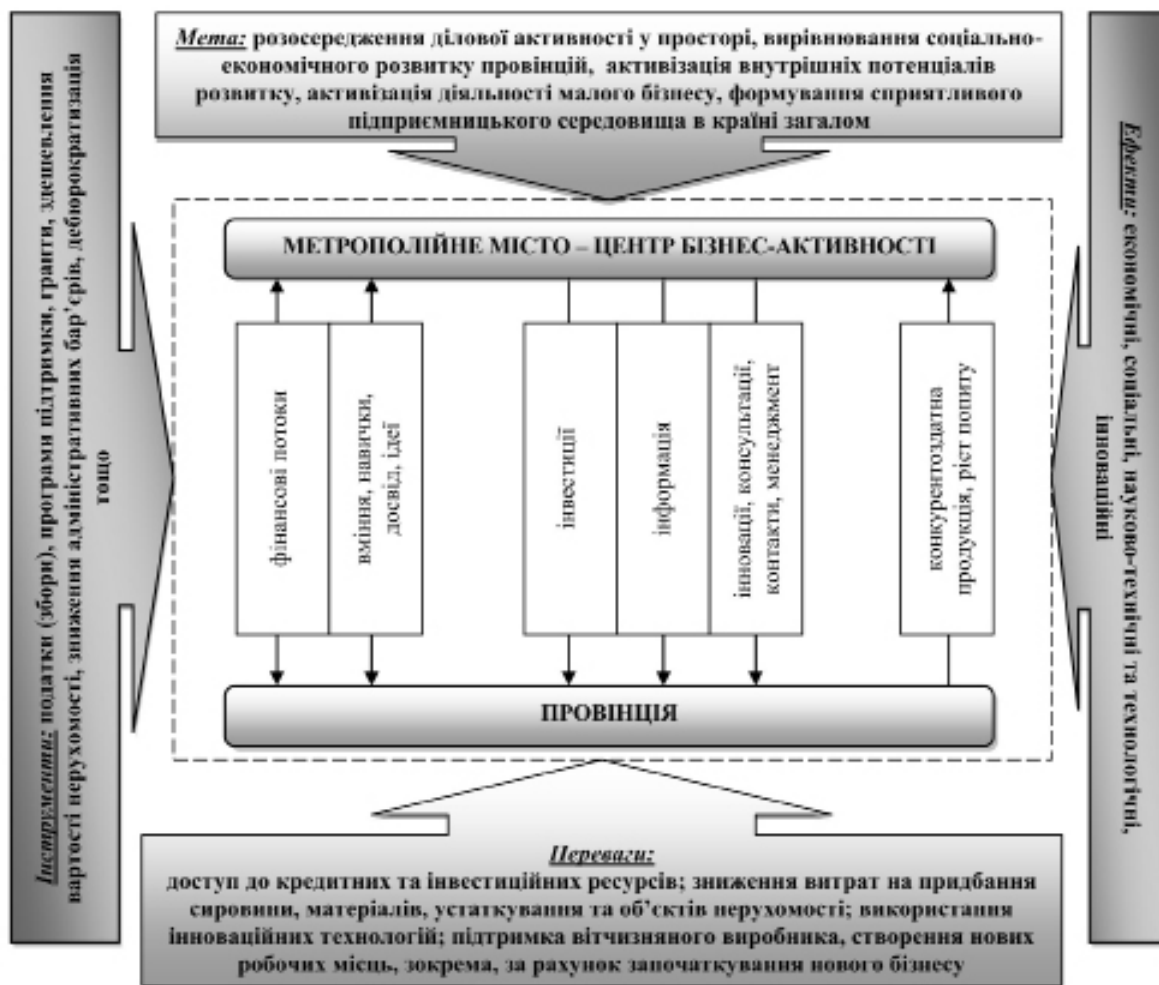

Рис. 1. Взаємодія суб'єктів підтримки малого бізнесу у системі метрополія-периферія

У Львівській області вплив метрополійного центра (м. Львова) на соціально-економічний розвиток адміністративних районів регіону має відцентрово-зональний характер, адже інтенсивність цього впливу знижується із зростанням віддаленості районних центрів від ядра регіональної метрополії. Рівень соціально-економічного розвитку територій є похідним, з одного боку, від потужності генерованих ядром імпульсів розвитку, а з іншого, визначається наявним локальним економічним потенціалом і здатністю до абсорбації впливів метрополійного центру та інших районних осередків концентрації ділової активності (наприклад, мм. Стрий, Дрогобич та Червоноград). А поступове «заповнення» соціально-економічних лакун можливе за умови зростання рівня розвитку метрополійного ядра та прилеглих територій, тобто територіального поширення генерованих метрополією позитивних соціально-економічних ефектів [7]. Цим аргументується необхідність пошуку механізмів формування інфраструктури підтримки малого бізнесу у системі метрополія-периферія (рис. 1).

Найвищу питому вагу в структурі інфраструктури підтримки малого бізнесу загалом в Україні традиційно становлять банківські установи (їх філії та відділення), лівова частка яких у Західному регіоні сконцентрована в метрополійному місті Львові та Львівській області – відповідно 496 та 961 [8], що більш ніж утричі перевищує відповідні показники інших обласних центрів Західної України.

Однак, задля формування дієвої **фінансово-кредитної та інвестиційної інфраструктури підтримки малого бізнесу** у системі метрополія-периферія необхідним є розосередження ділової активності, зокрема, регіональних фінансово-кредитних та інвестиційних установ, у метрополійному просторі, насамперед, шляхом розміщення їх філій та відділень в осередках місцевого розвитку (містах нижчого рангу). Так, до прикладу, у м. Трускавець, де у 2013 р. на 10 тис. наявного населення припадало 120 підприємств (на 62,2 % більше, порівняно із відповідним середнім показником у Львівській області) [9], розміщено лише одне відділення регіонального банку (ПАТ «Кредобанк»). Деяко кращою є ситуація із розміщенням відділень регіональних банків (три банки із шести, головні офіси яких знаходяться у м. Львів) у м. Червоноград Сокальського району, де спостерігається значна концентрація великих промислових підприємств. Разом з тим, широкий спектр індивідуальних послуг для задоволення

потреб та ефективної діяльності (у тому числі дистанційне обслуговування) суб'єктів мікро- та малого бізнесу розроблено лише двома із семи регіональними банками Західної України (ПАТ «Кредобанк» та ПАТ «ВіЕс Банк»). Відтак, актуальним є **розвиток регіональними банками комунікаційних мереж та впровадження дистанційного обслуговування клієнтів – суб'єктів малого бізнесу**. Загалом, відставання діючих фінансово-кредитних та інвестиційних установ Західного регіону від інших аналогічних інституцій України щодо індивідуального обслуговування суб'єктів малого бізнесу зумовлене, насамперед, низьким рівнем впровадження інноваційних послуг через недостатню підготовку персоналу, а також недостатньо розвинені комунікаційні мережі вказаних установ.

У Львівській області на поч. 2015 р. існувало понад 100 різноманітних інформаційно-консультаційних установ [8], більшість з яких надавали свої послуги на платній основі, що не завжди доступно для суб'єкта малого бізнесу (особливо на початковій стадії діяльності). Відтак, задля формування дієвої **кадрової та інформаційно-консультативної підтримки малого бізнесу** місцевій владі, як глобальному менеджеру локальних соціально-економічних процесів з її визначальним впливом на формування сприятливого ділового клімату в регіоні, доцільно забезпечити формування громадських приймалень з питань підтримки малого підприємництва в осередках концентрації названих суб'єктів, організація та проведення ними бізнес-тренінгів, семінарів, курсів тощо з ведення власного бізнесу, консультації і роз'яснення законодавства, зокрема з питань оподаткування малого бізнесу. Зокрема, доцільно:

1) на базі місцевих центрів зайнятості періодично організувати професійне навчання та курси з переорієнтації незайнятого населення на започаткування власного малого бізнесу;

2) на базі відділів (управлінь) економічного розвитку і торгівлі та відділів (управлінь) агропромислового розвитку районних адміністрацій періодично організувати семінари з організації власної справи.

Загалом, питома вага витрат на навчально-методичну роботу із суб'єктами малого бізнесу в структурі фінансування заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва у 2012–2013 рр. в середньому становила лише 5,5 %.

3) в містах нижчого рангу – осередках міс-

цевого розвитку покращити туристичну інфраструктуру для бізнес-зустрічей і ділових подій (конференц-зали, студії тощо);

4) забезпечити участь суб'єктів малого бізнесу у виставках, ярмарках, конкурсах (питома вага відповідних витрат у структурі фінансування заходів регіональних програм розвитку малого бізнесу у 2012–2013 рр. в середньому становила 13,5 %).

Потенційно інтегрованими (гнучкими) структурами, здатними оперативно реагувати на зміни в економіці, є такі **форми просторової організації бізнесу, як кластери, бізнес-центри, інкубатори, агентства тощо**. Взаємодія на їх базі фінансово-кредитних, інвестиційних, консалтингових та ін. інституцій, а також підприємств різних видів економічної діяльності та форм власності дозволить знизити ризики ведення чутливого до динамічних змін малого бізнесу на периферійних територіях, підвищити ефективність взаємодії суб'єктів малого підприємництва, держави, торгових асоціацій, дослідницьких і освітніх установ в інноваційному процесі, знизити рівень трансакційних витрат суб'єктів бізнесу, реалізувати найбільш важливі взаємозв'язки в технологіях, навичках, інформації та маркетингу – з одного боку, підвищити конкурентоздатність кінцевої продукції, сформуванати позитивний імідж регіону та забезпечити метрополії статус бізнес-центра для інвесторів та інноваційних підприємств – з іншого. Відтак, місцевій владі доцільно:

1) враховуючи кращу міжнародну і європейську практику реалізації державної та регіональної політики підтримки нових форм просторової організації бізнесу розробити й затвердити заходи з активізації відповідної діяльності в Україні на державному, регіональному та місцевому рівнях;

2) створити названі об'єкти просторової організації бізнесу в містах нижчого рангу – осередках місцевого розвитку та концентрації підприємств (з врахуванням внутрішніх потенціалів та ресурсів розвитку території) та залучити до їх діяльності потужні організаційно-управлінські та інформаційно-аналітичні комплекси, які діють у метрополійних містах та володіють вищим фінансово-інвестиційним потенціалом задля формування сприятливого середовища ведення малого бізнесу у периферії;

3) стимулювати розвиток малих інноваційних підприємств, в тому числі в межах нових форм просторової організації бізнесу, зокрема, шляхом прямого фінансування, субсидювання,

надання позик за зниженими відсотковими ставками тощо;

4) лібералізувати фіскальне середовище діяльності нових форм просторової організації бізнесу, зокрема, шляхом:

- впровадження спеціальних податкових режимів економічної діяльності;

- застосування комплексу інструментів та важелів фіскального стимулювання діяльності нових форм просторової організації бізнесу, зокрема, стимулюючої моделі оподаткування прибутку.

3 метою забезпечення **організаційно-управлінської та ресурсної підтримки малого бізнесу** місцевій владі доцільно:

1) сприяти передачі в оренду суб'єктам малого бізнесу на пільгових умовах не використовувани приміщення задля їх використання у виробничій та торговельній діяльності;

2) враховуючи аграрну спеціалізацію більшості периферійних територій регіону, надати допомогу у вигляді часткового бюджетного фінансування відкриття пунктів із заготівлі сільськогосподарської продукції та/або майданчиків для організованої торгівлі відповідною продукцією. Крім того, перспективним є надання сільськогосподарськими кластерами в оренду на пільгових умовах малим підприємствам галузі техніки, устаткування тощо (позитивний ефект підтверджено досвідом Польщі);

3) розробити програми інвестування та відродження старих промислових центрів, які стали депресивними територіями (досвід Великобританії підтверджує дієвість названого заходу, основними інструментами якого в країні є пільгове оподаткування за територіальним принципом та здешевлення вартості нерухомості, в активізації соціально-економічного розвитку регіонів);

4) забезпечити часткове відшкодування за рахунок коштів місцевого бюджету відсоткових ставок за кредитами банків та небанківських фінансово-інвестиційних установ суб'єктам малого бізнесу на реалізацію інвестиційних проектів щодо впровадження енергозберігаючих технологій; виробництва експортоорієнтованої продукції та імпортозамінних товарів; нарощення обсягів господарської діяльності; реалізації пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку території;

5) забезпечити підтримку вертикально інтегрованих малих підприємств, що використовують внутрішні ресурси регіону, сприяють активізації інтеграційних процесів і зорієнтовані на

кінцевий випуск конкурентоздатної інноваційної продукції.

Крім того, задля ефективної трансформації локальних суспільних благ у фінансові активи, а також найбільш раціонального та оптимального використання кадрового потенціалу метрополії місцевій владі необхідно забезпечити **ведення послідовної політики підтримки малого бізнесу, ключовим інструментом якої повинно стати розроблення стратегічних** (а не тактичних, як останніми роками) **регіональних програм розвитку малого підприємництва**, узгодження з їх положеннями відповідних програм адміністративних одиниць нижчого рівня (районів). У зв'язку з цим місцевій владі варто: дослідити та чітко визначити пріоритетні завдання щодо підтримки малого бізнесу периферійних територій, сформулювати методологію та інструментарій організації планування його розвитку, визначити напрями та механізми міжмуниципальної та міжрегіональної взаємодії вказаних суб'єктів тощо.

Загалом, довгострокова стратегія розвитку малого бізнесу периферійних територій повинна, зокрема, передбачати:

- чіткий перелік механізмів, шляхів та способів досягнення очікуваних результатів (а не лише окреслення загальних проблем і перспектив розвитку малого бізнесу, як є на сьогодні);

- антикризові заходи з підтримки та розвитку малого бізнесу периферійних територій;

- заходи з нарощення та оптимізації фінансово-кредитних та інвестиційних ресурсів для підтримки малого бізнесу периферійних територій

(оптимізація міжбюджетних відносин; стимулювання самозайнятості населення периферійних територій; сприяння залученню інвестиційних ресурсів, у тому числі на умовах державно-приватного партнерства, а також зовнішніх запозичень; розвиток ринку місцевих запозичень задля фінансування видатків на реалізацію інноваційних проектів; активізація міжмуниципального, міжрегіонального та транскордонного співробітництва);

- регламентувати процедурні питання щодо здійснення моніторингу ефективності вказаних нормативних актів.

Висновок. Існування розвинутої, ефективної та дієвої інфраструктури підтримки малого бізнесу у системі метрополія-периферія – важливий фактор стимулювання підприємницької діяльності та швидкої адаптації суб'єктів малого бізнесу до ринкових умов (коефіцієнт кореляції між обсягом ВВП в розрахунку на одну особу та умовами ведення бізнесу становить -0,7). Однак, важливим, проте не вирішеним на сьогодні ані державною, ані регіональною владою є завдання щодо створення дієвого нормативного забезпечення (зокрема, в частині чіткої регламентації сутності, особливостей та умов діяльності нових форм просторової організації бізнесу та їх взаємодії із суб'єктами малого бізнесу) та єдиного механізму регулювання діяльності діючих інститутів сприяння розвитку малого бізнесу, що визначає перспективи подальших досліджень автора.

Список використаних джерел

1. Кошелева О. Фінансово-кредитна складова інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва в Україні / О. Г. Кошелева // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Економіка. — 2012. — Вип. 19. — С. 151–155. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoa_2012_19_36.pdf.

2. Ольвінська Ю. Розвиток інфраструктури малого і середнього бізнесу в Україні / Ю. Ольвінська, О. Самоєнкова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. — Одеса, 2009. — Вип. 37. — С. 254–258.

3. Пивоваров М. Розвиток інституту інфраструктури малого підприємництва: проблеми та

шляхи його покращення / М. Пивоваров // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2013. — Вип. 1 (8). — С. 6–18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13pimgwyp.pdf>.

4. Рачинська Г. Система інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу / Г. Рачинська, Л. Лісовська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми економіки та управління. — 2012. — № 725. — С. 211–216.

5. Варналій З. Мале підприємництво: основи теорії і практики. — 4-те вид. — К. : Т-во «Знання», КОО, 2008. — 302 с.

6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.

7. Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи та прикладні аспекти просторового аналізу: науково-аналітична доповідь / НАН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. М. І. Мельник. — Львів, 2014. — С. 52.

8. Офіційний сайт фінансової групи «Ubanks» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ubanks.com.ua>.

9. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lv.ukrstat.gov.ua/>.